

Kimler daha çok sözünüzü keser?

Söz kesmenin iki şekli vardır. Biri uyumu güçlendirmek, konuya müdahil olduğunu göstermek için yapılan “iyi niyetli” söz kesmeler, diğeri ise müdahaleci söz kesmeler. Bu ikincisi kişilerarası ilişkide hâkimiyet, üstünlük kurma niyetini yansıtır.

Prof. Dr. Nebi Sümer

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
nsumer@metu.edu.tr

Söz kesme arkasındaki motivasyona göre farklı amaç ve sonucu olan bir davranış. Önce söz kesmenin müdahaleci yani hükmedici ve girici bir tarzda mı yoksa iletişim kurallarına uygun olarak işbirliği ve iletişimi güçlendirmek amacıyla mı yapıldığına bakılmalı. Geri bildirim vermek, uyumu güçlendirmek, bir yanlış düzeltmek ya da konuya müdahil olduğunu göstermek için yapılan “iyi niyetli” söz kesmeler genellikle iletişimi güçlendirme motivasyonu ile yapılır. Müdahaleci söz kesme ise kişilerarası ilişkide hâkimiyet, üstünlük kurma, yani baskın olma motivasyonunu yansıtır.

Müdahaleci söz kesimi

Hakimiyet söz konusu olunca doğal olarak güç ve iktidar ilişkisi devreye girer. Özellikle, güç mesafesinin yüksek olduğu (güçsüz kişilerin toplumda gücün adalesiz dağılımını ve yüksek statü farkını normal görmesi), dikey toplulukçu (kişiler arası mesafe ve sınırın düşük ama ilişkilerin hiyerarşik olması) ve toplumsal cinsiyet rollerinin keskin olduğu kültürlerde güçlü olanın sözü kesmesi normal kabul edilir. Bu da genellikle erkektir. Sözü kesilen güçsüzün itaat etmesi ve eşitsizliği meşru görmesi beklenir. Zaten taraflar böyle görür ve iletişimde beklenen rollerini oynarlar. Kendisinde söz kesme hakkı gören baskın taraf konuşulacak konuya ve iletişimin gidişatına karar verirken, sözü kesilen taraf etkisiz eleman olarak rol mankeni görevini üstlenir. Ancak, tarafların güçleri eşit ya da dengeli ise söz kesme dikkat çeker, farkındalık bilinç düzeyine yükselir ve sözü kesilen eşitsizliğe itiraz eder. Sohbetin tadı kaçsa da eşit “değiş tokuş normunda” anlaşılıp iletişime (soğuk dille) ya da monoloğa devam edilir.

Dilin yapısı da önemli

Biraz da dilin yapısı iletişimde söz kesmeyi ve baskınlığı kolaylaştırır. Örneğin, Türkçede hiyerarşik baskınlık rolünü kolaylaştıran bir kural kimin kime “siz” ya da “sen” diyebildiğidir. Taraflardan birisi diğerine doğrudan “sen” dilini kullanırken, diğer taraf “sen” demekte zorlanıyor ya da “sizden” “sene” geçemiyorsa çoğunlukla egemenliğini kaptırmış demektir! Genellikle erkekler “sene” kolay geçerek hakimiyet savaşına erken girerler. Bu sözel olmayan iletişim için de geçerlidir. Özellikle karşı cinsle ikili sohbetlerde çok sık rastlanan bir durumdur, erkek hem ses tonu, duruşu ile mekân ve sohbeti domine eder hem de bazen konuşma sırasına diğer tarafı dokunarak gücünü kendinde olduğu mesajını verir. Toplumsal cinsiyet rolleri neredeyse norm olarak kabul edilen bilinçaltı kalıplarına dayandığı için kimse bu asimetrik durumu fark etmez.

Kadınların çok konuşan olarak algılanmasına daya-

nan önyargı da kadınların (bilimsel olarak göstermiş olan) sözel becerilerdeki üstünlüğünden değil, kendini ifade ettiğinde cinsiyet rollerine aykırı davranıyormuş gibi algılanmasından kaynaklanır.

Araştırmalarda hem kadınların hem de erkeklerin sözü kesenin kadın olduğunda iletişim kuralını bozan olarak kişi olarak algılanırken, erkek olduğunda bu şekilde algılanmadığı gösteriyor.

Bir de cinsiyeti fark etmez, bazı kişilik özellikleri nedeniyle sürekli söz kesenler vardır. Bunların başında hep ilgiyi kendilerine çekmek isteyen narsistler gelir. Kendi yazsın, kendisi oynasın, herkes de ona hayran kalsın isterler. O yüzden başkasının konuşmasını rol çalmak olarak görür ve hemen araya girerler. Duymuşsunuzdur, “narsist” yazar arkadaşına kendisini övüp dururken çok konuştuğunu fark eder ve “yav hep benden konuştuk, biraz da senden konuşalım, son yazdığım kitap hakkında ne düşünüyorsun?” der! Sohbet ettikleri kişilerin sadece “hink deyiçi” olmaları isteyen narsistler bir de statü olarak güçlü taraftaysa vay dinleyenine haline!

Dinlemek konuşmaktan zor

Dinlemek hele aktif dinleyebilmek konuşmaktan zor. Kendisini çok yukarıda görenler, gücü elinde bulunduranlar ve narsistler karşısındakinin perspektifini almakta zorlanırlar. Kendini aşağıda algılayan ise ağızından çıkan otorite tarafından nasıl anlaşılacağı düşünmekten, sürekli otosansür yapmaktan bazen ne konuştuğunu bile unuttur, yanlış anlaşılacağı korkusundan lafı bitiremez, bu yüzden de sözü kolay kesilir. **Bir narsistle sohbet etmenin en kolay yolu her dediğini dinlemektir!** Eğer sizin de sözünüz varsa, hele bu narsistin görüşüne karşysa, sözünüzün kesilmesi, sonrasında başınıza geleceklerin yanında hiç sayılır!

Söz kesme taktiklerinde küçük nüanslar

Sürekli araya girip, sözünüzü kesen insanlardan gına mı geldi? Bilim insanları, sözü kesmenin ardındaki şartıcı nedenleri ve insanların buna nasıl karşı koyabilecekleri konusuna bir açıklık getiriyor. Bir sohbetin tam ortasında, ya da anlattığınız gülünç bir fikranın en can alıcı noktasında birilerinin araya girip konuşmanızı kestiğine hepimiz sıklıkla tanık olmuşuzdur. Bu gibi durumlarda ortaya atılıp öfkeyle ağızınızda gevelediğiniz birkaç sözcükle fikranın sonunu getirmeye çalışabilir, ya da araya giren kişi sohbeti sürdürürken sessizce iç çekmekle yetinirsiniz. Ancak olan olmuş, sohbetin tadı bir anda kaçmıştır.

Sözü kesme ile cinsiyet ve toplumsal konum arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak amacıyla, Northwestern Üniversitesi Pritzker Hukuk Okulu'ndan **Tonja Jacobi ve Dylan Schweers** araştırmalarını bir anlamda ABD Yüksek Mahkemesi'ne taşıdılar. Dokuz yargıcın hep birlikte ortaklaşa bir karara varmaları gereken böyle bir ortamda, bir kişinin ağırlığını ortaya koyabilme ve konuya egemen olma becerisi davanın yazgısını belirleyebilir.

Jacobi ile Schweers, duruşmalar sırasında verilen demeçleri belgelediklerinde, araya girip sözü kesmenin gerçekten de büyük ölçüde cinsiyete bağlı bir durum olduğuna ve kadınlar daha üst bir konumda olduklarında bile, erkeklerin çok daha sıklıkla söze girdiklerine tanık oldular. Bu süreçte erkek yargıların kadın yargıların sözünü üç kat daha çok kestikleri görüldü. Jacobi, kadınların mesleklerinde böylesine üst bir konuma ulaşmış olsalar bile, seslerini duyurmak için boğuşmak zorunda kaldıklarını

belirtiyor.

Günümüz kültürü ve bilimsel araştırmalar uluslarla ilgili bir yığın genellemeyi içeriyor. İtalyanlar neşeli ve canlı sohbetleriyle tanınırlarken, Japonların her bir konuşmanın sözünü bitirdikten sonra uzun aralar verip sohbete katıldıkları belirtiliyor. Sydney Üniversitesi'nden **Nick Enfield**, bir İsveçliye çay içmek isteyip istemediğini sorduğunuzda da benzer bir durumla karşılaşabileceğinize dikkat çekerek, “Etnografılara göre İskandinavlar arasında geçen sohbetlerde bir tepkinin gelmesi için bir dakika boyunca bekleyebilirsiniz” diye ekliyor.

Bu basmakalıp inançların gerçekten de doğru olup olmadıklarını anlamak amacıyla, Enfield ve arkadaşları beş kıtadan 10 farklı dilde konuşan insanlar arasında geçen doğal konuşmaların kaydedildiği videoları saatlerce izlediler. Enfield ve arkadaşlarının tüm yerleşik görüşleri altüst eden verilerinde, İngilizce konuşanların konuşma sıraları arasında 240 milisaniyelik bir sürenin geçtiğine, öte yandan Danimarkalıların yaklaşık yarım saniye bekledikleri ve Japonların da topu topu her 7 milisaniyede bir araya girdiklerine tanık olundu. Bu verilerin en şartıcı yönü, ülkeler arasında göze çarpmayacak denli küçük farklılıkların olmasıydı.

Rita Urgan

<https://www.newscientist.com/article/mg23731680-400-the-reason-people-talk-over-you-and-what-to-do-about-it/>
<https://www.economist.com/blogs/prosperto/2014/07/conversation-and-sexes>